

Οι ναυμαχίες της Έλλης και της Λήμνου

Ο ήλιος έγερνε να βουτήξει στη θάλασσα καθώς το τελευταίο από τα τουρκικά πλοία εγκατέλειπε το Αιγαίο κι έσπευδε να χωθεί στα στενά του Ελλησπόντου. Τέσσερα θωρηκτά και οκτώ ελαφρά πολεμικά τσακισμένα, ντροπιασμένα και με την ουρά στα σκέλια, βιάζονταν να κρυφτούν κάτω από τα τηλεβόλα της ακτής. Ήταν 5 Ιανουαρίου του 1913 και η ναυμαχία της Λήμνου μόλις είχε τελειώσει. Στα 57 του χρόνια, ο υποναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης καλούσε, από τη γέφυρα του θωρηκτού «Αβέρωφ», τα κανόνια να σιγήσουν κι άκουγε με υπερηφάνεια τις ιαχές των ανδρών του ελληνικού στόλου, που τον επευφημούσαν. Δεν ήταν η πρώτη φορά.

Γεννημένος το 1855, έκλεινε τα 19, όταν, το 1874, κατατάχθηκε δόκιμος στο Πολεμικό Ναυτικό. Στα 31 του, ήταν αρχικυβερνήτης των δύο κανονιοφόρων που πέρασαν σαν σίφουνας τα στενά της Πρέβεζας βομβαρδίζοντας τις εχθρικές κανονιοστοιχίες της ακτής και προκαλώντας τρομερές ζημιές σε δυο τουρκικά πολεμικά. Και στα 42 του, στον άτυχο πόλεμο του 1897, είπε «όχι» βροντερό, όταν κλήθηκε από τους Ευρωπαίους ναυάρχους να εγκαταλείψει με την ατμοκίνητη φρεγάδα του τα Χανιά. Τον απείλησαν ότι θα τον βυθίσουν κι απάντησε πως θα έπαιρνε στο βυθό και μερικά από τα πλοία των μεγάλων δυνάμεων, αν το επιχειρούσαν. Δεν τόλμησαν.

Στα 1901, ήταν ο πρώτος Έλληνας κυβερνήτης πολεμικού (του «Μιαούλης»), που πέρασε τον Ατλαντικό κι έφτασε ως την Αμερική, πραγματοποιώντας εκπαιδευτικό ταξίδι. Στα 1905, ο βασιλιάς Γεώργιος τον ζήτησε υπασπιστή του. Στα 1910, ήταν αρχηγός μοίρας και, στα 1911, πήγε στην Αγγλία να παραλάβει το κόσμημα του ελληνικού στόλου, το θωρηκτό «Αβέρωφ», με τον θρύλο του οποίου συνέδεσε το όνομά του.

Ανήμερα της κήρυξης του βαλκανικού πολέμου, στις 5 Οκτωβρίου 1912, ο Παύλος Κουντουριώτης έπαιρνε τον βαθμό του υποναυάρχου, αναλάμβανε αρχηγός του στόλου στο Αιγαίο και ύψωνε το σήμα του στον «Αβέρωφ». Την επομένη, 6 του μήνα, έπλεε έξω από τη Λήμνο. Έφτασαν και δυο επιταγμένα ατμόπλοια με 600 ναύτες και μια διλοχία αποσπασμένη από το 20ό σύνταγμα πεζικού. Στις 8 Οκτωβρίου, έγινε απόβαση στο νησί. Στις 9, η Λήμνος ήταν ελληνική.

Ο Κουντουριώτης έκανε το νησί βάση κι ορμητήριό του, έστειλε καταδρομικά να περιπολούν στα Δαρδανέλια, ώστε να μην μπορεί τουρκικό πλοίο να ξεφυτίσει από τα στενά, απέκλεισε τους Τούρκους στα παράλια της Μικράς Ασίας κι άρχισε τις επισκέψεις στα νησιά του Αιγαίου.

Ως τις 18 Οκτωβρίου, είχαν ελευθερωθεί σχεδόν δίχως μάχες η Θάσος, ο Αϊ Στράτης και η Ίμβρος. Στις 19, η διλοχία απελευθέρωσε τη Σαμοθράκη, στις 21 τα Ψαρά, στις 24 την Τένεδο και, στις 4 Νοεμβρίου, την Ικαρία. Στο ίδιο διάστημα, η Σάμος επαναστάτησε χωρίς βοήθεια, ενώ η Κρήτη είχε στείλει τους εκπροσώπους της στο ελληνικό κοινοβούλιο. Με εξαίρεση τα Δωδεκάνησα που κατείχαν οι Ιταλοί από τον περασμένο Απρίλιο, σχεδόν όλα τα νησιά είχαν απελευθερωθεί. Έμεναν η Μυτιλήνη και η Χίος. Γι' αυτές, η διλοχία δεν αρκούσε. Οι Τούρκοι τις είχαν οχυρώσει κι έπρεπε να ασχοληθεί στα σοβαρά ο στόλος.

Στις 7 Νοεμβρίου, έγινε η απόβαση στη Μυτιλήνη. Στο νησί βγήκαν 1030 αξιωματικοί κι οπλίτες και 250 ναύτες. Κυνήγησαν τους Τούρκους που υποχώρησαν στο εσωτερικό κι οχυρώθηκαν σε ένα παλιό στρατόπεδο. Οι Έλληνες τους πολιορκήσαν. Ενισχύσεις που έφτασαν την 1η Δεκεμβρίου, επέτρεψαν στους Έλληνες να κάνουν γενική επίθεση στις 2 του μήνα. Πέντε ώρες αργότερα, οι Τούρκοι παραδόθηκαν. Είχε προηγηθεί η απελευθέρωση της Χίου.

Όταν ολοκληρώθηκε η απόβαση στη Μυτιλήνη, ο ελληνικός στόλος έφυγε για το νησί της μαστίχας. Στις 11 Νοεμβρίου, στάλθηκε τελεσίγραφο στον Τούρκο διοικητή να παραδοθεί. Αρνήθηκε. Ο στόλος μετακινήθηκε σε άλλη θέση. Την ίδια μέρα ξεκίνησε, με βάρκες, η απόβαση ενός συντάγματος που είχε αποσπαστεί από τη 2η μεραρχία. Οι Τούρκοι μαζεύτηκαν απέναντι κι άρχισαν να πυροβολούν. Μια ομοβροντία από τα πλοία τους έπεισε ν' αποσυρθούν στην πόλη. Όσπου το σύνταγμα να βγει στη στεριά, είχε νυχτώσει. Η μεταφορά των κανονιών αναβλήθηκε για την επομένη. Μέσα στη νύχτα, οι Τούρκοι έφυγαν από την πόλη κι οχυρώθηκαν σ' ένα χωριό.

Ξημερώματα 12 Νοεμβρίου, τα κανόνια μεταφέρθηκαν στην ξηρά και οι στρατιώτες παρατάχθηκαν και με βήμα παρέλασης μπήκαν στην πόλη της Χίου, που πλημμύριζε στα γαλανόλευκα. Την ίδια μέρα, έγινε έφοδος εναντίον των Τούρκων που παράτησαν το οχυρωμένο χωριό και αποτραβήχτηκαν σε οχυρές θέσεις στο βουνό. Ως τη νύχτα, ολόκληρο το νησί είχε κυριευθεί, εκτός από το βουνό, όπου οχυρώθηκαν οι τουρκικές δυνάμεις. Οι Έλληνες τις περικύκλωσαν κι άρχισαν να κανονιοβολούν. Σε λίγες μέρες, οι Τούρκοι παραδόθηκαν.

Στις 20 Νοεμβρίου 1912, η Τουρκία υπέγραψε τη συνθήκη της Τσαλτάτζας, με την οποία τερματιζόταν ο πόλεμος με τις βαλκανικές χώρες, εκτός από την Ελλάδα. Οι ελληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις συμφωνήθηκε ν' αρχίσουν στις 3 Δεκεμβρίου, στο Λονδίνο. Όσπου να καταλήξουν σε κάποια συμφωνία, ο πόλεμος θα συνεχιζόταν. Αυτό σήμαινε αυξημένες ευθύνες για τον ελληνικό στόλο, καθώς η θάλασσα ήταν ο μοναδικός δρόμος για τους Τούρκους. Ο Κουντουριώτης εγκαταστάθηκε στο λιμάνι του Μούνδρου, στη Λήμνο.

Την 1^η Δεκεμβρίου, το ελληνικό πολεμικό «Σφενδόνη» περιπολούσε έξω από τα στενά. Το πλήρωμα είδε ένα τουρκικό αντιτορπιλικό που προσπαθούσε να βγει στο Αιγαίο. Άρχισε να το κανονιοβολεί, ενώ κοντά τους έσπευσε και το «Λόγχη». Οι Τούρκοι απάντησαν με τα κανόνια της στεριάς αλλά το πολεμικό προτίμησε να ξαναμπεί στα στενά. Το μεσημέρι της ίδιας μέρας, οι Τούρκοι δοκίμασαν πάλι να βγουν στο Αιγαίο με ένα καταδρομικό και τρία αντιτορπιλικά. Τα δυο ελληνικά τους βγήκαν μπροστά και τα τουρκικά ξαναγύρισαν στα στενά. Τη νύχτα, έφτασαν εκεί άλλα οχτώ ελληνικά πλοία. Απλώθηκαν σε σχήμα τόξου, καθώς γινόταν φανερό πως οι Τούρκοι θα επαναλάμβαναν την απόπειρα.

Η 2 του μήνα πέρασε ήσυχη. Ήταν η μέρα, που εκδηλώθηκε η νικηφόρα ελληνική γενική επίθεση στη Μυτιλήνη. Στις 3 κι ενώ στο Λονδίνο άρχιζαν οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες, ο στόλος των Τούρκων έκανε εντυπωσιακή εμφάνιση: Τέσσερα θωρηκτά κι άλλα εννιά πολεμικά ξεμύτισαν από τα στενά.

Αλλά και οι Έλληνες διέθεταν τέσσερα θωρηκτά. Τους περίμεναν απλωμένοι, κοντά στο ακρωτήριο της Έλλης, στο σημείο που κατά τη μυθολογία έπεσε και πνίγηκε η σύντροφος του Φρίξου, καθώς τους κουβαλούσε το χρυσόμαλλο κριάρι. Οι Τούρκοι άνοιξαν πυρ στις 9.22' το πρωί. Οι Έλληνες πλησίασαν κι απάντησαν στα πυρά, στις 9.25'. Στις 9.35', το θωρηκτό «Αβέρωφ» αποσπάστηκε από τον σχηματισμό και με συνεχές ζιγκ ζαγκ βρέθηκε στην πορεία των τουρκικών, που το έβλεπαν να πλέει καταπάνω τους με όλη την ταχύτητα των 24 κόμβων που ανέπτυσαν τα 19.000 αλόγα των μηχανών του. Έπεσε πανικός. Οι Τούρκοι ανέκρουσαν πρύμνα κι έσπευσαν να φυλαχτούν στα στενά. Στις 10.25', η ναυμαχία της Έλλης είχε τελειώσει.

Για ένα μήνα, οι Τούρκοι δεν ξανατόλμησαν να βγουν απ' τα στενά. Στις 2 Ιανουαρίου 1913, το καταδρομικό τους «Χαμιδιέ» ξεγλίστρησε και πέρασε τον ελληνικό κλοιό. Οι Τούρκοι υπέθεσαν ότι ο Κουντουριώτης θα το κυνηγούσε κι άρα θα άφηνε αφύλαχτα τα στενά. Ο ναύαρχος, όμως, έδωσε διαταγή να μην ασχοληθεί κανείς με αυτό το σκάφος. Καθώς οι

διαπραγματεύσεις καρκινοβατούσαν, ο θαλασσόλυκος καταλάβαινε πως δεν ήταν δυνατόν να μην επιχειρήσουν πάλι οι Τούρκοι να σπάσουν τον αποκλεισμό. Δε διαφεύστηκε.

Πρωί, 5 Ιανουαρίου 1913, τα τέσσερα θωρηκτά «Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα», «Τουργούτ Ρέις», «Μεσουδιέ» και «Μετζιτιέ» καθώς και οκτώ ελαφρά πολεμικά πλοία βγήκαν στο Αιγαίο. Σκοπός τους, να ενισχύσουν τον τουρκικό στρατό που νικιόταν παντού στη στεριά από τους Έλληνες, οι οποίοι συνέχιζαν μόνοι τον Α' Βαλκανικό πόλεμο.

Ο Κουντουριώτης τους άφησε να ανοιχτούν και τους περίμενε έξω από τη Λήμνο με τη ναυαρχίδα του, το θωρηκτό «Αβέρωφ», και τα επίσης θωρηκτά «Υδρα», «Σπέτσες» και «Ψαρά», μαζί με οκτώ αντιτορπιλικά. Η ναυμαχία κράτησε ως το σούρουπο, όταν τα τουρκικά αναγκάστηκαν να γυρίσουν πίσω τσακισμένα. Ως τις 30 Μαΐου, οπότε τέλειωσε ο πόλεμος, τουρκικό πλοίο δεν ξαναβγήκε απ' τα στενά. Ο Κουντουριώτης μετείχε και στις ελληνικές επιχειρήσεις του Β' Βαλκανικού πολέμου, στην παραλία της Θράκης. Το τέλος του χρόνου τον βρήκε τιμημένο αντιναύαρχο.

Δεν έμεινε αργός. Στα 1915, ο Ελευθέριος Βενιζέλος του ανέθεσε το υπουργείο των Ναυτικών. Το κράτησε ως το 1916, οπότε παραιτήθηκε για να μετάσχει στο κίνημα της Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη. Έγινε μέλος της τριανδρίας και ξαναπήρε το υπουργείο, μετά τις 14 Ιουνίου του 1917, όταν η Ελλάδα επανενώθηκε κι ο Βενιζέλος ξανάγινε πρωθυπουργός. Έμεινε στην κυβέρνηση ως το 1919. Στα 64 του χρόνια, παραιτήθηκε κι αποχώρησε με τον βαθμό του ναύαρχου. Πίστευε ότι ήταν ώρα να ιδιωτεύσει. Όμως, είχε ακόμα πολλά να προσφέρει.

Με τον Κωνσταντίνο παραιτημένο, στον θρόνο του βασιλείου της Ελλάδας ήταν ο γιος του Αλέξανδρος. Μια μαϊμού τον δάγκωσε. Πέθανε, στις 12 Οκτωβρίου 1920, ενώ η Ελλάδα βρισκόταν στη δίνη του προεκλογικού αγώνα.

Ο Παύλος Κουντουριώτης κλήθηκε να αναλάβει αντιβασιλιάς ώσπου να ξεκαθαριστεί το τοπίο. Οι εκλογές έγιναν την 1^η Νοεμβρίου 1920 κι οδήγησαν το κόμμα των Φιλελευθέρων στη συντριβή. Ο Βενιζέλος, που πριν από δυο μήνες έφερνε «την Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών», ούτε καν βουλευτής δε βγήκε. Ο Κουντουριώτης παραιτήθηκε

από αντιβασιλιάς, ενώ στον θρόνο επανήλθε ο Κωνσταντίνος.

Με βαθιά οδύνη, ο ναύαρχος παρακολούθησε τα γεγονότα που ακολούθησαν ως τη μικρασιατική καταστροφή και το κίνημα Πλαστήρα - Γονατά. Ο Κωνσταντίνος εκδιώχθηκε γι' άλλη μια φορά, τον Σεπτέμβριο του 1922. Τον Δεκέμβριο του 1923, τον ακολούθησε κι ο γιος του Γεώργιος Β'. Στα 68 του χρόνια, ο Παύλος Κουντουριώτης κλήθηκε να αναλάβει αντιβασιλιάς για δεύτερη φορά.

Λίγους μήνες αργότερα, με μοχλό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου, η Ελλάδα ανακηρύχθηκε δημοκρατία. Ο Κουντουριώτης μετονομάστηκε σε προσωρινό πρόεδρο και παρακλήθηκε να μείνει στο πόστο αυτό, ώσπου να γίνουν οι εκλογές για την ανάδειξη τακτικού προέδρου. Ήταν άνοιξη του 1924. Τον Μάρτιο του 1926, οι εκλογές δεν είχαν γίνει ακόμα. Κι ο Θεόδωρος Πάγκαλος είχε επιβάλει μια περίεργη δικτατορία. Ο ναύαρχος παραιτήθηκε διαμαρτυρόμενος για τις μεθοδεύσεις. Τον Αύγουστο, ο Πάγκαλος είχε ανατραπεί κι ο Παύλος Κουντουριώτης ξαναγινόταν προσωρινός πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Επιτέλους, οι εκλογές για την ανάδειξη κανονικού προέδρου έγιναν τον Μάιο του 1929. Ο Κουντουριώτης ήταν τότε 74 χρόνων. Εκλέχτηκε πανηγυρικά κι έμεινε στο πόστο του ως τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, οπότε παραιτήθηκε για λόγους υγείας. Πέθανε έξι χρόνια αργότερα, στα 1935, σε ηλικία 80 χρόνων.

(Έθνος, 6.5.1997) (τελευταία επεξεργασία, 2.2.2009)